

MIRCEA
CORNIȘTEANU

Spectacole la Moscova și Erevan

La invitația Teatrului dramatic rus „K. S. Stanislavski” din Erevan am pus în scenă, în capitala Armeniei sovietice, piesa lui Aurel Baranga *Interesul general*. În mai bine de două luni petrecute în Uniunea Sovietică, am avut prilejul, prin amabilitatea Direcției teatrelor din Ministerul Culturii al U.R.S.S., să văd numeroase spectacole de teatru, operă și balet, precum și să asist la o serie de concerte ale unor muzicieni de seamă.

La Moscova, o impresie foarte puternică face cererea de bilete din fața teatrelor. La ușile de intrare de la „Balșoi”, de la Taganka sau „Sovremennik”, am avut impresia că mă aflu la casele de bilete ale unui stadion. De la coborârea din vagonul de metrou, la stația Taganskaia, și pînă la intrarea teatrului lui Iuri Liubimov așteaptă mii (nu e nici o exagerare), mii de solicitanți de tot soiul, țîmizi, pătimași, mieroși, deserați, cu lacrimi în ochi, cu pancarte atîrnate de gît, unii implorîndu-te, alții fiind parcă hotărîți să-ți smulgă din mâini mult rîvnitul petec de hîrtie care-i poate face fericiți pentru două-trei ore. În cazul spectacolului *Maestrul și Margareta*, ai parte cu adevărat de trei ore de fericire. Spectacolul se joacă la Taganka de patru ani, dar îmbulzeala din fața teatrului nu scade. Dealtfel, la toate spectacolele acestui teatru, majoritatea semnate Liubimov (printre acestea, *Trei surori*, *Casa de pe chei* — după Iuri Trifonov, *Omul cel bun din Siciuan*), nu există nici o posibilitate de a-ți procura bilete de la casă.

Odată intrat în foaier, am fost profund impresionat de numeroșii spectatori care plîngeau, plîngeau cu lacrimi adevărate, în fața expoziției de fotografii ale celui mai cunoscut și iubit dintre actorii tru-

pei de la Taganka, Vladimir Visoțki, intrat în neființă la numai patruzeci și ceva de ani, în 1980. Visoțki a fost Hamlet, a fost Maestrul, a fost un mare poet, un mare cîntăreț, a fost Gérard Philippe și Cybulski al Rusiei, și foștii lui spectatori, cititori sau ascultători nu l-au uitat, la aproape doi ani de la dispariție, și-i păstrează neștearsă amintirea. Mi s-a relatat că înmormîntarea lui Visoțki a fost una dintre cele mai grandioase pe care le-a văzut Moscova în ultimii ani, zeci și zeci de mii de moscoviți însoțindu-l pe ultimul drum pe cel care întruchipa pentru ei TEATRUL, MUZICA și POEZIA. După acest emoționant spectacol al foaierului, care, alături de acela al cererii de bilete, mi-a creat o stare cu totul deosebită, am asistat la *Maestrul și Margareta*, în regia lui Iuri Liubimov. Întreg mecanismul spectacolului funcționează fără eșec, totul, dar absolut totul, de la interpretarea actoricească pînă la coloana sonoră, de la decor și costume la manevrele tehnice, de la ecleraj și pînă la cel mai neînsemnat detaliu de grimă, concurează pentru a crea această minune a artei teatrale. Este un spectacol de o excepțională plasticitate, care nu permite privitorului nici un moment de respiro; imaginile teatrale, încărcate de sensurile textului și purtătoare de subtext, se succed într-un ritm dezlănțuit parcă de bagheta magică a lui Woland.

Publicul moscovit știe să aplaude, atunci cînd are ce. Am asistat, la Balșoi Teatr, la un excelent balet, inspirat de *Pescărușul* lui Cehov, pe muzica lui Rodion Scedrin, pus în scenă de celebra Maia Plisețkaia, interpretă și a rolului Ninei Zarecinaia; spectacolul reușește să transmită fără cuvinte acea atmosferă a lumii cehoviene, care face ca aspirația către zbor să nu se poată materializa,

frîngînd aripile păsării care încearcă să se ridice spre înălțimi. În momentul căderii cortinei, sala izbucnește în urale; timp de aproape douăzeci de minute, aplauzele nu conținesc; la ultimele ieșiri la rampă, Plisețkaia pășește pe un adevărat covor de flori.

Un alt teatru moscovit, la care cu greu poți obține un loc, este „Sovremennik“. Am avut șansa să obțin o invitație la premiera *Cabalei bigotilor*. Atmosfera — cam aceeași ca la premierele de la „Bulandra“, Mic sau Giulești. Spectacolul, regizat de artistul poporului Igor Kvașa, care joacă și rolul lui Molière (dealtfel, la numeroase teatre sovietice pun în scenă actori de frunte ai trupelor respective, jucînd de obicei și rolul principal), este, după opinia mea, remarcabil, de o înaltă ținută profesională, făcînd dovada unei gândiri nu numai actoricești, ci și regizorale, profunde. Relațiile Ludovic-Mollère și Ludovic-Charron ilustrează cel mai bine gândul regizoral. Igor Kvașa dorește să dea atît imaginea condiției artistului de geniu, cît și aceea a conducătorului excepțional (chiar dacă este un despot), ambii, în luptă cu forțele intruchipate de Cabală. Cabala iese învingătoare și în lupta cu artistul, și în cea cu despotul. *Valentin Gaft* și *Igor Kvașa*, în rolurile lui Ludovic, respectiv Molière, sînt admirabili prin bogăția de nuanțe a interpretării; ca și *Konstantin Raikin* (fiul binecunoscutului *Arkadii Raikin*), în rolul lui *Jean-Jacques Boutton*.

Tot la „Sovremennik“ am văzut un excelent spectacol cu o „povestire pentru teatru“ a lui *Vasill Suksin* intitulată *Și s-au trezit dimineață*, o pasionantă dezbateră a unor probleme care preocupă societatea noastră. Lașitatea, necinstea, dificultatea înțelegerii între oameni, singurătatea, diferitele forme de inechitate socială, drumul adesea chin-itor pe care-l parcurge adevărul pentru a leși la iveală sînt privity drept cauze care pot provoca acel nociv fenomen numit alcoolism. Spectacolul *Galnel Volcek*, conducătoarea artistică a teatrului, este aspru, dur, nemilos, și în același timp optimist.

Teatrul academic de artă „*Maxim Gorki*“ din Moscova, condus de unul dintre cei mai importanți regizori sovietici, *Oleg Efremov*, are în repertoriu, printre altele, *Ivanov* și *Pescărușul* de *Cehov*, *Pasărea albastră* de *Maeterlinck*, *Dulcea pasăre a tinereții* de *Tennessee Williams*, *Noi, subsemnații* de *Aleksandr Ghelman*, *Satul Stepancikovo și locuitorii săi* după *Doștoievski* etc. Am văzut la M.H.A.T. *Trăiește și la aminte* de *Valentin Rasputin*, într-o reprezentare sub ceea ce oferă textul și cert inferioară posibilităților acestui teatru. Regia actorului *V. N. Bogomolov* mi s-a părut bătrînicioasă, la fel cu decorurile lui *P. A.*

Belov. La sala mică a „Mossviet“, un fel de sală pentru experimente, am văzut un spectacol intitulat *Dacă voi mai fi viu...*, dramatizare după corespondența și memoriile lui *Lev Tolstoi*, din care alt eu cît și cei vreo sută cincizeci de spectatori am reținut că marele scriitor nu se prea înțelegea cu soția sa.

Pentru a putea cunoaște cu adevărat stagiunea moscovită, ar fi trebuit să văd, zi de zi, timp de vreo lună-două, spectacole. Ceea ce se poate vedea însă și la o privire mai grăbită, este imaginea unei mișcări teatrale vii, cu deplină aderență la public, cu un însemnat număr de spectacole de înaltă ținută artistică, care continuă cu strălucire tradițiile școlii sovietice de teatru.

La Erevan există șase teatre în limba armeană, unul în limba rusă (cel cu care am colaborat), filarmonică și un impunător teatru de operă și balet. Cel mai important teatru al Armeniei este cel care poartă numele dramaturgului național al poporului armean, *Sundukian*. Clădirea Teatrului Național „*Sundukian*“, construită din tuf vulcanic, tradițională piatră de construcție în Armenia, este o bijuterie arhitecturală, așa cum dealtfel poți întîlni multe în Erevan, renumit în întreaga Uniune Sovietică pentru edificiile sale noi. Sala are peste o mie de locuri, iar scena este uriașă și dotată cu cele mai perfecționate mijloace scenotehnice. Dimensiunile scenei determină în mare măsură predilecția acestui teatru pentru montările de amploare. Am văzut, la „*Sundukian*“, două spectacole, o dramatizare după un roman al unui scriitor armean, un fel de *Pămînt desțelenit* cu specific local, și *Regele Ioan* de *Shakespeare*. Primul, deși trata tema colectivizării, era, ca factură spectaculară, foarte modern, cu un decor esențializat, care permitea utilizarea unor locuri de joc dintre cele mai neașteptate, cu interpretări actoricești exemplare, deloc psihologizante, făcînd dovada unor calități deosebite ale componentelor trupei. Un extraordinar personaj îl constituia figurația, condusă cu mîna sigură, și care punea o pecete de neuitat asupra spectacolului, oferindu-i un soi de fundal pe care se conturează siluetele protagoniștilor. Aceeași figurație a devenit însă, în cazul *Regelui Ioan*, un balast, preocuparea regizorului pentru scenele de masă punînd în umbră povestea nevrednicului rege brit.

Regele Ioan a fost prezentat în premieră la mijlocul lui noiembrie trecut, la inaugurarea primului festival unio-

(Continuare la p. 94)

tru televiziune, pentru scenă. De-abia în 1970 am scris prima mea piesă de lungime normală, pentru scenă, *Ocupări*; în acel moment, aveam deja scrise vreo șase piese de televiziune, iar una dintre ele, deși încă nejuțată, fusese cumpărată de o companie producătoare. Așa că n-am trecut de la experiența teatrală la cea cu televiziunea, cum presupunea întrebarea.

Diferența dintre cele două feluri de producții și dintre practicile ce derivă din ele este extrem de clară — deși problema amîndorura este aceea de a interpreta un text. Teatrul englez are tendința — cel puțin de la Shaw încoaice — de a da prioritate dramaturgilor, și recunoaște, măcar de formă, rolul principal al textului. Deși e adevărat că, în secolul nostru, piesele înclină spre dimensiuni-standard, e încă posibil — cum au demonstrat, pe de o parte O'Neill, și pe de alta, Beckett — să se reprezinte, cu destul succes, piese foarte lungi (de 5 ore sau mai mult) sau foarte scurte (de 5 minute). Televiziunea — o nouă industrie, formată, esențialmente, dintr-o altă industrie, mai veche, și anume, aceea a filmului — a acordat, în mod tradițional, un rol secundar scriitorului, în procesul producției, dîndu-i puține „drepturi” și puține posibilități de control asupra produsului său; pe deasupra, a tipizat dintr-o lovitură lungimea piesei, conform unui anume punctaj, de la 50 la 90 de minute. Lupta cu aceste constrîngeri și alienări este problema princi-

pală a scriitorului interesat să folosească televiziunea pentru a vorbi cinstit și radical unui public uriaș, cum numai mass-media are.

— *Dacă ar exista un teatru cu audi-ență universală, care ar putea fi reper-toriul său ideal și care i-ar putea fi scopurile?*

— Întotdeauna mi-a fost greu să-mi in-chipui o lume total lipsită de contradicții, conflicte și infruntare, așa cum ar lua drept premisă întrebarea. De asemenea, nu mi-e ușor să dau valori *absolute* unor produse culturale, de pildă unor piese. Mi-e la fel de greu să prezic ce fel de teatru (text, formă, mod) va servi cel mai bine societatea mileniului viitor. Pe de altă parte, dacă aș lua întrebarea drept o metaforă, trebuie să recunoaștem că sînt nume care au căpătat o valoare trans-națională și transtemporală: Eschil, Euripide, Aristofan și alții, din prima eră a teatrului cunoscut; Shakespeare, Johnson, Webster, Tourneur și alții; Büchner, Ibsen, Strindberg, Cehov; Brecht, Beckett. Totuși, compilarea listei repertoriului, chiar atunci cînd conține o atît de înaltă selecție de scriitori, contrazice posibilitatea unui singur set de „scopuri”, pentru teatrul viitorului, pe care îl presupuneți.

Londra, 1981

(Continuare de la p. 89)

nal Shakespeare, care va avea loc din trei în trei ani la Erevan. Această primă ediție a reunit spectacole shakespeareene din întreaga țară, printre care și *Richard al III-lea* al Teatrului „Șota Rustaveli” din Tbilisi, spectacol care a fost revelația festivalului de la Edinburgh. Timp de două săptămîni, capitala Armeniei a fost capitala teatrului sovietic, așa cum la sfîrșitul lui octombrie fusese capitala filmului de televiziune, al cărui festival unional avusese loc tot aici.

Teatrul dramatic rus „K. S. Stanislavski” a prezentat, în cadrul festivalului Shakespeare, *Macbeth*, una dintre cele mai bune montări ale lui A. S. Grigorian, prim-regizor al acestui teatru. Un spectacol de excelent nivel artistic, întru totul reprezentativ pentru nivelul profesional al colectivului. Pe afișul Tea-

trului „Stanislavski” din Erevan mai figurează, printre altele, *Turnul de fildes* al lui Rozov, *Trandafirul tatuat* de Tennessee Williams, *Doamna ministru* de Branislav Nușici, *Pana Malicewska* de Gabriela Zapolska, *A douăsprezecea noap-te* și, mai nou, *Interesul general*, a doua piesă a lui Baranga care vede lumina rampei aici, după marele succes pe care l-a reputat *Fii cuminte, Cristofor I*, acum cîțiva ani.

Ar mai fi multe de spus despre viața teatrală din Armenia sovietică, despre interesul pe care publicul îl manifestă pentru teatru, despre învățămîntul teatral, despre rolul regizorului în teatru, despre stima și dragostea de care se bucură oamenii de teatru, — ca și ceilalți artiști, dealtfel —, despre demnitatea cu care-și îndeplinesc ei menirea. Despre toate acestea, poate, cu alt prilej.